

КАЦЯРЫНА МЯДЗВЕДЗЕВА

РАЗЛАМАШКІ
МАЙСТРА ЛЮФТА

Аповесці, апвяданні

Мінск
Выдавец А.М. Янушкевіч
2017

УДК 821.161.3-31
ББК 84(4Бел)-44
М99

Мядзведзева, К.А.

М99 Разламашкі майстра Люфта : аповесці, апавяданні / Кацярына Мядзведзева. — Мінск : А.М. Янушкевіч, 2017. — 384 с.

ISBN 978-985-7165-15-5.

У дзівоснай кнізе аповесцяў і апавяданняў Кацярыны Мядзведзевай вы знойдзеце сапраўдную магію казкі, але казкі не для дзяцей, а для любога ўзросту. Непадробнае спалучэнне англійскай стылістыкі і славянскага фальклору робіць творчасць маладой пісьменніцы ўнікальнай з'явай у беларускай літаратуры. Творы К. Мядзведзевай ужо атрымалі высокую ацэнку чытачоў і крытыкаў — у 2016 годзе пісьменніца стала фіналісткай прэстыжнай літаратурнай прэміі «Дэбют» у намінацыі «Проза».

УДК 821.161.3-31
ББК 84(4Бел)-44

ISBN 978-985-7165-15-5

© Мядзведзева К.А., 2017

© Афармленне. Выдавец А.М. Янушкевіч, 2017

ЧАРАЎНІК ДЛЯ ДЭЙСІ МЭЙ

Аповесць

Частка 1

Мая прабабуля Дэйсі была ўмелай вышывальшчыцай, і калі зірнуць уважліва на яе працы, можа падацца, што яна ўсё жыццё марыла мець свой фруктовы сад. Я доўгі час была ў гэтым упэўнена, бо вышывала прабабуля квітнеючыя абрыкосавыя дрэвы, шэзлонгі і ліхтарыкі, сакавітыя яблыкі на галінках, каменныя пайкі для птушак, гронкі гліцыній, клумбы ды лейкі. Звычайная рукадзельная магія: вышый сваю мару — і яна здзейсніцца. І хоць насамрэч ніякай мары не было, рукадзельная магія спрацавала і вышытае спраўдзілася. Праўда, досыць своеасабліва.

Мне было пяць гадоў, калі прабабулі не стала. З'ехалася радня, нават самыя далёкія прыехалі развітацца разам з дзеткамі ды ўнукамі — нарэшце мне было з кім пагуляць. Дзяцей бралі з сабой на могілкі (у нашым родзе так прынята) і, каб мы не шумелі ды не ўчынялі боек, нам раз-пораз совалі што-небудзь смачнае. Не вельмі ўдаючыся ў сэнс таго, што адбывалася, мы стаялі за спінамі дарослых і ціха жавалі: хто яблык, хто персік, хто абрыкос. Агрызкі і костачкі за-топтвалі ў зямлю.

Мая прабабуля памерла дваццаць пяць гадоў таму.

Цяпер вакол яе магілы высяцца фруктовыя дрэвы — яблыні, грушы, персікі, слівы. Я люблю прыходзіць туды ўвесну. Сяджу на лаўцы, а вакол мяне плыве празрыстыя кветкавы водар і сыплюцца далікатныя пялёсткі.

Я веру ў рукадзельную магію і спадзяюся, што мая мара спраўдзіцца. Толькі хацелася б здзейсніць яе пры жыцці. Калі б толькі я ведала, як вышыць тое, пра што мару. З бытавымі, зямнымі жаданнямі ўсё проста: патрэбны дом — вышывай дахоўку ды ліштвы, імкнешся замуж — выкарыстоўвай схемы з сэрцамі, купідонамі ды галубкамі, якія нясуць два залатыя пярсцёнкі ў дзюбах, марыш пра дзяцей — шукай узоры з немаўляткамі...

А вось як вышыць нешта нематэрыяльнае? Не пальмы і мора, не куфар з манеткамі, а тое, што не на завеш словамі, для чаго няма малюнка? Я не ведаю і не ўмею. І таму павесіла на сцяну пустую рамку. Сімвалічна, так? І вельмі трапна адлюстроўвае галоўную праблему майго жыцця... Праўда, на наступны дзень давялося рамку зняць, бо яе ўбачыла мая цётка Аўгуста і сказала, што мая галоўная праблема — гэта благі густ і адсутнасць уяўлення пра прыгожае.

Але насамрэч праблема мая ў іншым.

Я — невідзімка.

Не, не падумайце, мяне добра відаць тым, каму сумна і хочацца пачасаць языком. Малочніца Дора, згледзеўшы мяне на іншым баку вуліцы, не праміне загаласіць на ўсё горла: «Дэйсі, дзетка, стары бабулін шаль табе да твару! І зацыраваных дзірак зусім не відаць, гэтая ты мастачка!» Суседка мадам Эклер, сустрэўшы мяне ў аптэцы, заўсёды гучна цікавіцца маім млявым страваваннем і раіць абавязкова выпіваць кубачак сыроваткі на ноч. Але вось маладыя людзі — што дзяўчаты, што юнакі — мяне не заўважаюць. Я для іх ніхто. Пустое месца. Нуль, а можа і зусім адмоўная велічыня.

Знешнасць у мяне «нябачная». Бляклыя валасы, шэрыя вочы, амаль не заўважныя бровы ды вейкі, нават рабацінне — і тое нейкае няркае. Такую знешнасць часам называюць «мышынай», але мне няёмка карыстацца гэтым параўнаннем. Бо калі ў пакоі з’яўляецца мыш, яна выклікае фурор: дамы віскочуць, падбіраюць спадніцы, могуць нават страціць прытомнасць, а джэнтльмены паігрываюць мускуламі і ператвараюцца ў адважных паляўнічых — пачынаецца шум, гам, весялосць. А калі ў пакоі з’яўляюся я, мяне не заўважаюць зусім.

Дантыст выглядае з кабінета, акідвае позіракам прыёмную і, глядзячы скрозь мяне, пытае ў сакратаркі: «На сёння больш ніхто не запісаны?» У аўтобусе кандуктар уздрыгвае ад нечаканасці, калі я спрабую купіць у яго квіток: «Прабачце, я вас не заўважыў». Бібліятэкар, ігнаруючы маю працягнутую руку з кнігамі, пытае чалавека, які стаіць за мной: «Што я магу вам прапанаваць?»

І я не ведаю, абсалютна не ведаю, што б магло быць намалёвана на палатне з назвай «Жаданне стаць бачнай». Таму я не вышыла яшчэ ніводнай карціны, толькі праязныя ручнікі, навалачкі, грэлкі на імбрычак. І наогул, я аддаю перавагу вязанню. Вязальная магія больш грубая і простая, яна грэе. А калі думаць з любоўю пра тых, для каго вяжаш шкарпэткі ці тоўсты шалік, то гэтыя людзі не будуць хварэць узімку, нават калі наядуцца ледзякоў. Шчырая праўда, я правярала.

Частка 2

Калі маіх сясцёр у дзяцінстве пыталі, што яны любяць, Эма адказвала, што любіць маму і тату, Аліса згадвала слівавы кампот і прафітролі з персікавым джэмам, а я заўсёды маўчала. Таму што я люблю быць,

проста быць. Быць дома ці ў садзе. Быць ля вады. Глядзець на дрэвы і траву, адчуваць скурай, як пячэ сонца ці кусаецца мароз. Слухаць, як стукае ціхутка дожджык. Вязаць. Чытаць. Думаць што-небудзь прыёмнае. Марыць. Калі няма ні сябровак, ні жаніха, застаецца шмат часу на мары.

— Дэйсі, ты зноў сядзіш дома, — бурчыць бабуля. — Чаму не пайшла з сёстрамі на танцы? Чакаеш, што ў кавалераў прарэжацца трэцяе вока і яны ўбачаць цябе скрозь сцены?

Бабуля старамодная. Маладых людзей называе «кавалерамі» і здзіўляецца, што Эма ды Аліса не бяруць з сабой нататнічак і аловак — запісваць, каму абяцалі кадрылю. А зараз жа ўсё прасцей. Дзяўчыны пакорліва стаяць і чакаюць, хто іх запрасіць. І іх запрашаюць. Амаль усіх. Акрамя мяне. Я ж невідзімка. Не, скрозь мяне не прасвечваюцца шпалеры, наадварот, гэта я зліваюся з імі. Ведаецца выраз «wall flower» — «прысценная кветачка»? Так завуць дзяўчат на балі, незаўважных настолькі, што ўвесь вечар яны праводзяць ля сценкі. Прастаяўшы так раз і другі, я палічыла за лепшае заставацца дома — там хаця б можна прысесці.

Мае ўлюбёныя колеры — лавандавы і экру. Але ў цёткі Аўгусты свая тэорыя.

«Яскравай знешнасці — спакойныя ўборы, — кажа яна, — сціплай знешнасці — эфектную абгортку». У перакладзе на чалавечую мову гэта значыць, што страхоццю нахштальт мяне варта апранаць яркую адзежу, каб мінакі яшчэ здалёк, за тры кварталы маглі заўважыць гэткую агіднасць і своечасова збочыць з дарогі. Кожны раз, калі мы адпраўляемся ў магазін гатовай вопраткі ці па тканіны, цётка купляе бледна-ружовае Алісе, палевае — Эме, а мне дастаецца фуксія ці аранж. Пэўна, цётка крыўдзіцца, што я не нашу ўсе

гэтыя стракатыя рэчы. Нічога, калі-небудзь яны зноў увойдуць у моду, і мае ўнучатыя пляменніцы вельмі ім узрадуюцца. «Наша бабуля Дэйсі ў маладосці была заўзятая модніца», — падумаюць яны, і я не стану іх пераконваць.

Наогул, цётку Аўгусту варта было б называць мамай, але я не магу, бо была ўжо занадта дарослай, калі бацька прывёў яе ў хату. У пяць гадоў я раскідвала пялёсткі руж на іх вяселлі. Не падумайце, мяне ніхто не крыўдзіць і падчаркай не кліча, у цёткі Аўгусты цудоўны характар, і мае малодшыя сёстры таксама лёгкага норава, дружалюбныя і гаваркія, вось-вось выпырхнуць замуж. Яны пайшлі ў маці: цёмнавалосыя, смуглыя, высокія. А я — бледная, рудаватая, праставатая. Адразу відаць, што іншай пароды.

— З цыбуліны не вырасце ружа, — кажа пра мяне бабуля. А ўжо ў ружах бабуля разбіраецца, яна заўзяты садоўнік і агароднік. Наша бручка нават перамагла аднойчы на сельскагаспадарчай выставе акруці. Я не крыўджуся на бабуліны словы, якая там з мяне ружа. Калі казаць шчыра, такіх, як я, бяруць за лядашчую шыйку і выдзіраюць прэч з градкі, каб не псавалі від.

— Мне шкада Дэйсі, цяжка будзе знайсці ёй мужа, — сказала неяк цётка Аўгуста, папіваючы з сяброўкай пасляабедзенную гарбату ў садовай альтанцы.

— Так, не пазайдросціш небарацы, з гэтымі рабаціннем яна падобна тварам да жытняга блінчыка. Да здобнага румянага блінчыка, — адказала чулівая сяброўка.

Яны не ведалі, што блінчык палівае кветкі непадалёк і ўсё чуе. Здаецца, у той дзень я ўпершыню расплакалася праз сваю знешнасць. Раней я разважала проста: калі маме, на якую я, пэўна, падобная, пашчасціла знайсці сабе мужа, майго добрага і пры-

стойнага бацьку, то і я змагу сустрэць годнага чалавека, калі прыйдзе час.

Пасля той падслуханай гутаркі я зняверылася. Аказваецца, я непрыгожая. Калі мяне і заўважаюць, то я здольна абудзіць толькі жаль. Я стала радзей глядзець у люстэрка і часцей задумвацца. Цяпер, калі мне мінула трыццаць, я не задумваюся наогул. Проста жыву ды і ўсё. Жытні блінчык ці цыбуліна — ну дык што, не ўсім жа быць ружамі. Роля ўсеагульнай цётчакі-векавухі не такая ўжо і дрэнная. Буду вязаць шкарпэткі ўнучатым пляменнікам і збіраць іх усіх на Каляды ў сваёй вялікай і пустой хаце. А можа гэта хата застанецца Алісе ці Эме, калі іх жаніхі апынуцца недастаткова багатымі, і тады я стану нахлебніцай на старасці гадоў. «Слівавы пудынг сёння атрымаўся выдатны», — скажу я за абедам, і ўсе здзіўлена павернуцца ў мой бок з тварамі: «Ой, хто гэта тут?»

Не думайце, я не жалюся на жыццё. Я з радасцю сустракаю кожны новы дзень, а калі і злоўжываю часам разважаннімі, то выключна праз шкоднасць і начытанасць, а не ад тугі. Тугой, на шчасце, ніхто ў нашай сям'і не пакутуе. Ды і навошта пакутаваць, калі ва ўсіх ёсць справы куды больш цікавыя.

Я абвязваю і абшываю ўсю сям'ю, бабуля садаводнічае, цётка Аўгуста кухарыць, і Эма ёй дапамагае, а самая наша малюпасенькая, Аліса, занятая больш за ўсіх: цэлымі днямі, з раніцы да позняй ночы, яна шукае сябе ў мастацтве. То пляце кошыкі з лазы, то піша саны, то лепіць збаны, а ў апошні час сур'ёзна захапілася маляваннем на шоўку. Сям'я назірае за яе творчымі пошукамі замілавана і паблажліва. Так звычайна дарослыя глядзяць на малыша, які «пячэ» кулічкі з пяску: маўляў, няхай сабе цешыцца дзіцятка, ай-яй-яй, малайчына, як слаўна ў цябе атрымліваецца!

Я лічу, кожная сям'я можа сабе дазволіць мець

на ўтрыманні адну творчую асобу. Двое, тры — гэта ўжо перабор, а адна — у самы раз. Тым больш, што ўсе займальныя справы — мыць, шыць, гатаваць ежу, выціраць пыл, — мы разабралі сабе. Што ж заставалася рабіць небаграцы Алісе, як не паглыбіцца па самыя вушы ў мастацтва. Яна ўсё яшчэ не знайшла ў ім сябе, але і мастацтва яшчэ далёка не скончылася, таму ў хуткай будучыні, падазраю, нас чакаюць гукі флейты ці стук разца па камені, а можа, балет. Вядома, усё можа па-вярнуцца значна лепш, калі Аліса ўсё-ткі прыме прапанову каго-небудзь са сваіх шматлікіх прыхільнікаў і выйдзе замуж. Цётка Аўгуста спадзяецца на гэта ўсёй душой. Калі ў Алісы быў перыяд захаплення опернымі спевамі, цётка ледзь утрымалася ад звароту да паслуг сваці. Але, на шчасце, Аліса хутка пераклучылася на складанне філасофскага трактата пра сутнасць быцця, а гэты занятак, як вядома, патрабуе цішыні.

Бацька, ледзь не забылася распавесці і пра яго. Бацька таксама жыве з намі, але лічыць за лепшае рабіць выгляд, што яго тут няма. Адзіны мужчына ў хаце поўнай жанчын, ён бліскуча выконвае свае абавязкі: чытае газету за сняданкам, курыць люльку на верандзе пасля вячэры, разразае гусака за святочным сталом. Яго цёплае паліто вывешваюць улетку на сонейка праветрыцца, а шкарпэткі цыруюць з асаблівым стараннем, яго клапатліва накрываюць пледам, калі ён кладзецца адпачыць пасля абеду. Не ўпэўнена, што цётка чуе ад яго што-небудзь, акрамя «добрай раніцы», «дзякуй» і «дабранач», але гэта іх асабістая справа. Ды і не тое, каб цётка Аўгуста нудзілася па гутарках, маючы ў наяўнасці бойкую на язык свякруху, дзвюх вельмі гаманлівых дачок і адну маўклівую, але ўсё ж здатную да размоў падчарку. Часам жа прыемна і памаўчаць.

Частка 3

Аднойчы сястра Аліса забралася на гарышча. Вырашыла зрабіць там майстэрню ці студыю — не ведаю, як правільна называецца месца, дзе творчыя людзі творча раскідваюць і развешваюць прыгожыя дробязі і старанна робяць выгляд, што «ствараюць». Дык вось, сястрыца разграбала скрынкі, кардонкі, бляшанкі — і знайшла прабабчыны рэчы. Аказваецца, іх як прывезлі пасля яе смерці, так яны і прастаялі дваццаць пяць гадоў у замкнёных куфрах, ужо дакладна не спадзеючыся калі-небудзь ізноў убачыць сонечнае святло. Аліса неадкладна паведаміла пра знаходку сям’і.

Цётцы Аўгусце не было калі «перабіраць розны старажытны хлам», да таго ж прабабуля была для яе абсалютна чужым чалавекам. Бацька ў сваёй флегматычнай манеры толькі паціснуў плячыма. А бабуля паставілася да пачутага з дзіўным халадком, але аддала нам ключы ад куфраў, і мы з Алісай і Эмай сунулі ўнутр свае цікаўныя насы.

Скарбаў знайшлося нямала. Сёстры падзялілі паміж сабой прабабчыны ўборы — такі фасон якраз вярнуўся ў моду, — і нават мне дасталася адна сукенка, пры выглядзе якой сустрэчныя не ўздрыгвалі б і не сплёўвалі ўпотаі праз левае плячо. Сціплая, бледна-блакітная з ружачкамі, яна вельмі вылучалася з чарады іншых, стракатых і яркіх, таму і не спадабалася малодшанькім. Аліса ўзяла баа і вееры, мудрагелістыя капялюшыкі і пальчаткі, шкатулку з біжутэрыяй і статуэткі. Гаспадарлівая Эма рашуча прысунула да сябе стос прасцін, скруткаў з карункамі, сталовае срэбра, аднесла на кухню кулінарныя кнігі ды прабабчын вышыты фартух. А рукадзельныя прылады і гатовыя вышыўкі ў зашклёных рамках сёстры велікадушна аддалі мне.

Гэта было сапраўды вельмі прыемна — сядзець на падлозе ў сваім пакоі і перабіраць прабабчыны запасы. Ніткі муліне яна сплятала ў рознакаляровыя косы, канву згортвала ў акуратныя рулончыкі, захоўваючы нават самыя маленькія кавалачкі, — а што, як спатрэбіцца квадрацік, каб вышыць манаграму на насоўцы ці метку на бялізне? Кручкі для вязання ляжалі ў невялікай касцяной шкатулачцы, вязальныя спіцы — у доўгім драўляным футлярчыку з разьбой. Яшчэ я знайшла прыгожую падушачку для іголак, вышытую крыжыкам і ўпрыгожаную на бакавінках яркім бісерам. Праўда, у ёй не было ніводнай іголки, але гэта неістотна, у мяне дастаткова сваіх. Не адшукала я і няскончанай вышыўкі. А скончаных было роўна дзесяць, і я, крыху падумаўшы, развесіла іх на сцяне ў сваім пакоі. Усё ж лепш, чым пустая рамка. Цётка Аўгуста ўхваліла мой выбар.

Клубкоў мне таксама дасталася шмат. Якасная воўна самых прыдатных для зімы адценняў — жоўтыя, чырвоныя, блакітныя, зялёныя і аранжавыя тоўстыя ніткі, да якіх не дабралася моль. Адны клубочкі былі тоўстыя, іншыя — усяго на пару радкоў, але гэта добра, я таксама заўсёды захоўваю рэшткі воўны: не хопіць на цэлую панчошу, але дастаткова, каб пусціць палоску кантраснага колеру. Яркія паласатыя рэчы вельмі цешаць узімку, калі вакол усё чорна-белае і халоднае. Магія, старажытная магія колеру, цяпла і ўмелых рук, што з любоўю ствараюць вопратку для сваіх блізкіх. У нашай сям’і ніхто не хварэе на грып, з чаго я раблю нясціплую выснову, што магія мая працуе добра. Ці, прынамсі, добра працуюць цёплыя і ўтульныя світары, шалікі і каптуры, якія я вяжу.

Звязаўшы тры пары паласатых шарпэтак, я давелася аб прабабулі шмат цікавага. Аказваецца, яна збірала замежныя манеткі з паруснікамі ці дубовымі

лісткамі на рэверсе, заколвала капялюш смешнай шпількай з сінім папугаем, любіла чырвонае віно, італьянскія арэхі і чырвоныя мятныя цукерачкі. І вельмі не любіла змотваць ніткі ў клубок проста так, таму намотвала пачатак ніткі на ўсё, што траплялася ёй пад руку. Пасля шостаі пары шкарпэтак у маім рукадзельным кошыку сабралася вялікая калекцыя прабабчыных прывітанняў: коркі з вінаграднымі лозамі і срэбны напарстак, шаўковая стужка і арэхі, манеткі і брошка, шпілька і стары алавяны салдацік, ледзянцы ды агрызак чорнага аловачка для броваў. А пасля восьмай пары шкарпэтак я высветліла нешта цікавае пра сябе, бо ў сярэдзіне чарговага клубочка хаваўся абрываек вельмі дзіўнага ліста.

Спехам выдраная чвэртачка тонкай жаўтаватай паперы была шчыльна спісана абапал.

Я бачыла не так шмат почыркаў, бо лістоў мне ніхто не піша, але мне ўсё ж ёсць з чым параўнаць. Напрыклад, мая сястра Эма цярэпець не можа пісаць. Калі ёй даводзіцца складаць спісы для пакупак ці перапісваць у сшытак кулінарны рэцэпт з жаночага часопіса, узятага ў бібліятэцы, яна пыхкае і надзімаецца, выводзячы літарку за літаркай так, быццам упершыню іх бачыць. Літаркі гэтыя таксама пыхкаюць, напаўзаюць і адтоптваюць адна адной ногі, завальваюцца ў розныя бакі, нібы Эма забылася дадаць у сваё славеснае цеста змацавальнага яечнага парашку.

Почырк цёткі Аўгусты — шпаркі і рашучы, як і яна сама. Яе літаркі стаяць, як салдацікі, выцягнуўшыся па стойцы «смірна», адна любата чытаць. Прыгожы почырк і ў Алісы, хоць завітушак і крэндзеляў магло быць і менш, але з творчымі людзьмі заўсёды так — нават у самых простых рэчах яны імкнуцца намудраваць, гэта ў іх называецца «самавыяўленне». Што да майго почырку, ён акруглы і павольны, мне падабаецца вы-

водзіць літару за літарай, спрытна счапляючы іх хвосцікамі, быццам я не пішу, а вяжу чарговую панчоуху. Зрэшты, вязанне ў мяне атрымліваецца значна лепш: у ім не наставіш кляксаў, і пяском пасыпаць звязанае таксама, на шчасце, не трэба.

А вось у чалавека, які напісаў прабабулі гэты загадкавы ліст, почырк быў ідэальны. Раўнююць, выпрацаваны, вытанчаны. І хай кажуць, што графалогія — гэта лжэнавука, але почырк распавёў мне шмат пра аўтара ліста.

Чалавек гэты прывык пісаць часта і шмат, ён заўсёды быў упэўнены ў сваіх словах, нікуды не спяшаўся, але і не спазняўся; абдумаў сказанае, нічога не выпраўляў і не пэцкаў, почырк яго быў лёгкачытэльны і прыемны. Любоўныя прызнанні, напісаныя гэтай рукой, мелі б поспех. Праўда, у выпадку з маёй прабабуляй ліст быў сяброўскі. І, хутчэй за ўсё, жаночы, бо з аднаго боку гаворка ішла пра засолку агуркоў, а вось на адвароце загадкавая незнаёмка пісала пра мяне. Таму прабабуля і захавала гэты абрывац, і, мяркуючы па абтрапаных краях, доўга насіла з сабой. А потым гэтая паперка трапілася ёй у рукі, калі трэба было зматаць чарговы клубочак, і яна схавала маю таямніцу на доўгія гады... Можна, яна жадала распавесці мне пра гэта, калі я падрасту, але не паспела? Хто ведае... Зрэшты, у маім апавяданні зашмат шматкроп'яў, таму ад бяздзейных разважанняў дазвольце перайсці да фактаў і працытаваць тое, што так нечакана звалілася да мяне на калены, абвязанае чырвонай ваўнянай ніткай...

Усяго пара радкоў: «... чакаю з нецярпеннем твайго прыезду. А што да тваёй праўнучкі Дэйсі, на жаль, дарагая сяброўка, мая магія тут бяссільная, на дзяўчынку накладзены чары значна мацнейшыя за мае. Чары гэтыя — ...»

Ці трэба казаць, што я разабрала па шарсцінцы ўсе

астатнія клубкі ў пошуках працягу? На жаль, сам ліст, хутчэй за ўсё, быў спалены ў печцы ці выкінуты прэч, таму што прабабуля не адрознівалася сентыментальнасцю і не захоўвала лісты, дзённікі, запісачкі ды іншыя папяровыя сведчанні жыцця. Прынамсі, у яе рэчах мы не сустрэлі ні звязкі любоўных пасланняў, ні штодзённіка, ні нават малітоўніка. Нішто не магло праліць святло на гэтую заўвагу пра чараўніцтва.

І вось што дзіўна, даведаўшыся пра чары, я не спадохалася і не заплакала, не. Я адчула неймаверную палёжку. Зачараваная! Вось чаму мяне не заўважаюць на танцах, а суседкі глядзяць спагадліва, і цётка ў краме, выбіраючы «элегантнае» для Алісы і «спакойнае» для Эмы, заўсёды просіць «што-небудзь больш яскравае для старэйшай дачкі». Столькі гадоў я вінаваціла сябе ў тым, што бязглузда і сумна распараджаюся падараваным мне жыццём, а цяпер высветлілася, што я невінаватая, што ўсё было б зусім інакш, не давядзіся камусьці накласці на мяне моцныя чары. Я ўздыхнула з палёгкай, быццам нейкі нябачны судзя грукнуў малаточкам і нарэшце, праз трыццаць гадоў чакання, вынес мне апраўдальны прысуд.

Частка 4

Некалькі дзён я старанна разважала над таямніцай, што так раптоўна адкрылася мне. Тое, што прабабуля знаходзілася ў сяброўскай перапісцы з вядзьмаркай ці чараўніцай, мяне, прызнацца, зусім не здзівіла, — гэта было вельмі ў яе духу. Куды больш займала мой розум асоба іншага чараўніка — таго, наймацнейшага, чые чары сапсавалі мне жыццё. Калі я падумала пра тое, што адпраўлюся на яго пошукі, у мяне дрыжыкі пабеглі па спіне. А калі я падумала пра тое, што знайду яго, мне зрабілася зусім блага. Толькі ўявіце сабе —

жытні блінчык і магутны злы чараўнік! Не трэба быць празорцам, каб прадказаць зыход гэтай сустрэчы. «Ах, нябачнасці табе мала? — прагрукоча ён. — Так ператварайся ў жабу!»

Незразумела, дарэчы, чаму ў казках так старанна культывуецца выява жабы як самай брыдкай і агіднай істоты. Падумаеш, жаба. Яны, калі задумацца, вельмі годныя стварэнні. Мая бабуля іх любіць, бо яны ядуць смаўжоў, гусеніц, жукоў, мнаганожак і іншых заклятых ворагаў. У нашым садзе я ведаю, сама меней, тры жабіны дамкі — пад парогам садоўніцкай адрынкі, у цёмнай вільготнай гушчы кветніка і пад камянямі, якімі абкладзены кветнік з мнагалетнікамі. Можа, лепш было і мне ператварыцца ў жабу, а не блукаць па белым свеце нябачным чалавекам?

Калі я сустракаю жабу, якая важна скача па сцяжынцы, мне так і хочацца раскланяцца. Раптам яна такая ж зачараваная, як я? Калі б ведаць напэўна. «Не журыся, сяброўка, — сказала б я ёй. — Жаба — гэта яшчэ не самы дрэнны варыянт. Значна горш быць ператворанай у дурня. Ці ў скнару. Ці ў векавуху, нахштальт мяне». Але я ніколі не скажу гэта, бо раптам яна не зачараваная, а самая сапраўдная прыстойная жаба? Што яна падумае пра мяне?

Паразважала я пра жаб, паразважала — і адправілася ў сад. Не, не па жабіну параду. Я пайшла шукаць бабулю: магчыма, яна здолее ўспомніць сяброўку сваёй маці, жанчыну з такім прыгожым почыркам. Трэба ж мне было ад чагосьці адштурхоўвацца ў сваіх пошуках.

Наш сад не тое каб велізарны, але ў дзяцінстве мы з сёстрамі пару разоў у ім губляліся. Там ёсць сажалка і лаўкі, градкі з морквай і спаржай, альпійская горка і невялікая цяпліца. У цяпліцы я і знайшла бабулю. «Папрацуйце, дзеткі», — прыгаворвала яна дзелавіта і выпускала з пачка ад запалак тоўстых і незадаволе-

ных чмялёў. Згледзеўшы іх, я куляй выскачыла вонкі. Да ўсіх сваіх недахопаў я яшчэ і баязліўка, калі справа датычыцца малых касматых стварэнняў. Адвага, на жаль, не перайшла да мяне ў спадчыну ад маёй бясстрашнай бабулі, якая галаруч здымае вусеняў з капусты, блукае ўночы па садзе з ліхтаром і збірае смаўжоў. Адноўчы злавіла самую сапраўдную мядзведку і не толькі не знепрытомнела ад жаху, як абавязкова зрабіла б я, але яшчэ і ўмудрылася прадаць яе нашаму аптэкару за добрыя грошы.

Раствумачыўшы чмялям, як правільна апыляць агуркі з дынямі, бабуля выйшла да мяне.

— Што здарылася?

Я працягнула ёй сваю знаходку і ў двух словах растлумачыла. Дакладней, не зусім растлумачыла. Мая бабуля, ведаеце, верыць у перакрываванае апыленне, у селекцыю і натуральны адбор, яна прыручае вожыкаў і будзе шпакоўні, але вось чараўніцтва зусім не прызнае. Зусім-зусім. Таму я сказала ёй, што жадала б даведацца, як звалі даму, якая напісала гэты ліст маёй прабабулі, таму што мне вельмі спадабаўся почырк. Недарэчнае тлумачэнне, пазбаўленае логікі, не спрачаюся, але ўсё ж лепш, чым гісторыя з нябачнымі чарамі.

Бабуля ўзяла паперку двума пальцамі, як быццам гэта быў сушоны трытон ці сцябло атрутнага плюшчу, угледзелася, нахмурылася.

— Хадзем.

У бабуліным пакоі на падаконніку спелі ў вазоне памідоркі чэры. Стол быў завалены каталогамі насення. Бабуля дастала бляшанку, дзе ў яе захоўваліся парашкі ад пякоткі, старыя кірмашовыя квіточкі і квітанцыі з пральні, кавуновыя семечкі і рэцэпты марынавання патысонаў. Пасля нядоўгіх пошукаў яна працягнула мне складзены ўдвая жоўты лісток, з вы-

гляду — сапраўды такой жа паперы, якую я знайшла ў клубку.

— Сэр Лемюэль Грымсвотн, — сказала бабуля злосна. — Не ведаю, на чорта табе спатрэбіўся гэты шарлатан, але ўпэўнена, што яго даўно ўжо няма ў жывых. Гады, ведаеш, не даюць літасці нікому, а ён быў аднаго ўзросту з маёй маці.

Яна размашыстым крокам выйшла з пакоя, а я стаяла з дзвюма паперкамі ў руцэ і спрабавала ўсвядоміць новую інфармацыю, што звалілася на мяне. Ліст прабабулі напісаў мужчына. Той мужчына, паводле слоў бабулі, шарлатан — гэта значыць, мае здагадкі дакладныя. Бо бабуля не верыць у чараўніцтва, усе чараўнікі для яе — шарлатаны і ашуканцы, турма па іх плача. Што ж датычыцца яе апошняй здагадкі, то я вельмі моцна спадзявалася на адваротнае. Чараўнікі ж ведаюць разнастайныя замовы і сакрэты, умеюць падаўжаць сабе жыццё? Па бабуліным тоне было відавочна, што сэр Лемюэль Грымсвотн чымсьці моцна насаліў ёй, і яна была б рада станцаваць на яго магіле. Але я вельмі спадзявалася, што ён яшчэ жывы.

Адрас сэра Лемюэля быў да смешнага просты: Зарэчная акруга, мястэчка Млынавы Раўчук, вуліца Самшытавая, дом нумар адзін. Да Млынавага Раўчука ад нашага горада гадзіна язды. Ніякіх неадкладных спраў у мяне не было, надвор'е стаяла яснае — адным словам, усё спрыяла падарожжю, і я вырашыла збірацца.

Як чалавек надумлівы і няўпэўнены ні ў чым, я лічу за лепшае, выходзячы з хаты, быць у поўным узбраенні. Не ўцяплю, як многія дзяўчаты абыходзяцца прыгожымі малюсенькімі сумачкамі? Туды ж нічога не змяшчаецца, акрамя ключоў і пудраніцы. А як жа іголка з ніткай на выпадак, калі раптам адарвецца гузік? А як жа парашкі ад галаўнога болю і невялікі нататнічак з алоўкам, калі хто-небудзь падзеліцца мудрай думкай

ці хітрым рэцэптам пірага? А запасныя пальчаткі, а губка для чысткі туфлікаў ад дарожнага пылу? Так, усё гэта ёсць у маім дарожным сакваяжы. Але, збіраючыся ў Млынавы Раўчук, я дадала яшчэ сёе-тое. Лаўравішнёвыя каплі на выпадак, калі вельмі расхвалююся, і тузін насовак — раптам расплачуся, цёплы шаль на выпадак непагадзі і шаўковы парасонік — калі будзе яркае сонца. Яшчэ я ўзяла два чырванабокія яблыкі і пакет з аўсяным печывам — раптам мяне не запросьцяць да абеду. Хто ведае, як прынята ў чараўнікоў. Ды калі нават запросьцяць — раптам чараўнікі ядуць на абед жабіныя пячонкі пад палыновым соусам і запіваюць моцнай ядлаўцовай гарэлкай з кропелькай змяінага яду для вастрыні? Майму страўніку не ўправіцца з такімі вытанчанымі пачастункамі.

У падарунак для сэра Лемюэля Грымсвотна я падрыхтавала кашнэ і пару тоўстых ваўняных гетраў. Хай ён і чараўнік, але ўсё ж стары, а старыя любяць цяпло. І яшчэ, спадзеючыся на яго добрую памяць, я апранула тую бледна-блакітную сукенку ў ружачкі. Можна яна нагадае Грымсвотну маю прабабулю, і ён будзе добры да мяне.

Ледзь закрыўшы сакваяж, я адправілася на аўтобусны прыпынак. А як жа сям'я, спытаеце вы? У гэтым адзін з нешматлікіх плюсаў нябачнага жыцця: нікому няма да цябе справы. Бабуля здагадвалася, куды я сабралася, і моўчкі праводзіла мяне вачыма. Цётцы Аўгусте я сказала, што адпраўляюся ў Млынавы Раўчук па воўну і мулінэ. Усе ведаюць, што ў нашым мястэчку не адшукаць прыстойных нітак. Цётка Аўгуста ніколькі не здзівілася і папрасіла мяне купіць трохі лёну для кухонных ручнікоў, паўфунта кавы і скрыначку англійскіх шпілек. Эма, якая тут жа на кухні рэзала салеру і моркву для супу, дадала ў мой спіс імбір, цынамон, чарнасліў і свечкі. Не абышло-

ся і без Алісы. Давядзецца мне цяпер пытаць у сэра Лемюэля Грымсвотна, дзе ў Млынавым Раўчуку прадаюцца вавёркавыя пэндзлікі і рысавая кітайская папера для самаробных ліхтарыкаў.

Наогул, цётка магла б і задумацца, чаму я раптам вырашыла адправіцца ў суседні горад так нечакана, у будны дзень ды яшчэ без суправаджэння. Звычайна я ездзіла туды з бабуляй ці Эмай. Мне было трохі страшна, я ўпершыню адпраўлялася падарожнічаць адна, але ўсе астатнія ўспрынялі гэта як нешта само сабою зразумелае. Так, мне ж не пяць гадоў, каб кагосьці магло ўсхваляваць, што я адна сяду ў аўтобус і адпраўлюся ў мястэчка, дзе ў нас няма ні знаёмых, ні родных. Мне не пяць, мне трыццаць. Магчыма, цётка толькі і чакае, каб я нарэшце адправілася куды-небудзь, з квітком у адзін канец, і сёстры наўрад ці моцна засмуцяцца, калі я вазьму і не вярнуся. Нават бабуля, хоць яна загадала мяне і па-свойму любіць, не сумавала б доўга, і заняла б мой пакой пад вырошчванне расады.

Частка 5

Сонца ззяла высока ў небе, калі аўтобус прывёз мяне ў Млынавы Раўчук. Я некаторы час вагалася: зрабіць пакупкі зараз ці пасля візіту да чараўніка? Крамы маглі зачыніцца. Але і паўстаць перад сэрам Лемюэлем нагружанай, як ослік, з парасонікам, сакваяжам і шматлікімі скруткамі ў руках, мне не хацелася. Што ён падумае пра мяне? Яшчэ прыме раптам за вандроўную гандлярку. Таму крамы я вырашыла пакінуць на потым.

Самшытавая вуліца адшукалася досыць хутка, і я сама не заўважыла, як дайшла да самага яе пачатку, дзе і стаяў у тупіку неабходны мне дом нумар адзін. Трэба сказаць, ён зусім не быў падобны да жылля ча-

раўніка. Не тое каб я чакала ўбачыць цмока на газоне ці зграйку фей, што водзяць карагод вакол флюгера, але ўсё-ткі хацелася сустрэць нейкі знак. Я разумею, магія была пад ганеннем ва ўсе часы, і ніякі разважлівы чалавек не стане вывешваць над ганкам шыльду: «Яды, зеллі, вядзьмарства», але, будзь я чараўніцай, я б неяк намякнула на гэта, каб добрапрыстойным жыхарам навакольных мястэчкаў было лягчэй адшукаць маю хату. А вось дом сэра Лемюэля Грымсвотна намякаў, здаецца, на адно: «Тут і ў паміне няма ніякага чараўніцтва, вы памыліліся, ідзіце прэч».

Я павольна прайшла ўздоўж жывой агароджы, зазірнула ў сад, праверыла брамку: не замкнёна. Дарожка акуратна пасыпана пяском, у каменнай пайлцы для птушак — вада, лужок перад домам пастрыжаны не так даўно, а каля кветніка з ружамі стаіць сіняя лейка. Ці сэр Лемюэль даўно прадаў дом якому-небудзь аматару пакапацца на градках, нахштальт маёй бабулі, ці ж у вольны ад вядзьмарства час ён любіць займацца садоўніцтвам. Ведаецца, у мяне ўзнікла дзіўнае пачуццё: мне падалося, што я тут ужо была, бачыла гэту сінюю лейку, пайлку для птушак, брамку з прымацаванай да яе паштовай скрыняй, кульгавы зэдлічак, укапаны ў зямлю пад грушавым дрэвам і стары ліхтар на верандзе. Дом, прысадзісты і традыцыйны, з зялёнымі аканіцамі і чырвонай дахоўкай, з флюгерам у выглядзе ўзброенага амурчыка — усё было цьмяна знаёма. Але ж я ніколі тут не была!

Фіранкі ва ўсіх вокнах былі захінуты, дымок з коміну не ішоў, і, мяркуючы па ўсім, гаспадара не было дома. Сад маўчаў, толькі паціху шамацела лісцем старая груша. Раптам штосьці шэрае — жаба ці мыш — шыгнула ў траве, і я ўскрыкнула ад нечаканасці.

— Не палохайцеся, прашу вас, — раздаўся прыемны мужчынскі голас аднекуль зверху, і я здрыгану-

лася зноў. Затым раздаўся такі гук, быццам хтосьці саскочыў з дрэва. Вы будзеце смяяцца, але мая першая думка была пра тое, што чараўнік толькі што прашамацеў перада мной у звярыным абліччы, а зараз абярнуўся зноў у чалавека і спяшаецца мяне супакоіць.

— Напэўна, мыш, — прамармытала я разгублена.

— Не, гэта не мыш, — запярэчыў мой суразмоўца, застаючыся нябачным.

Я разгублена аглядала зарасці маліны, кветнікі з рудбекамі, высокія бэзавыя кусты. Так, здаецца, менавіта за бэзам мільгала белая кашуля. А то я ўжо спалохалася, што вяду гутарку з сапраўдным невідзімкам...

— Не мыш? — механічна паўтарыла я, і ён падхапіў, ці то спрабуючы пажартаваць, ці то проста гуляючы словамі:

— Так, так, менавіта, нямыш звычайны, у садзе пражывае цэлае сямейства. Яны не кусаюцца, не бойцеся! Нямышы сілкуюцца толькі кветкавымі пялёсткамі ды абрыўкамі нашых сноў. Добрых, салодкіх сноў, — паспешна ўдакладніў ён, быццам я збіралася адкрыць сакваж і прапанаваць нямышу звычайнаму чэрствы кавалачак свайго заўчарашняга начнога кашмару.

Я не знайшлася, што адказаць. У нейкі момант амаль паверыла ў існаванне гэтых нямышай. Я ж прыйшла ва ўладанні чараўніка, так чаго ж дзіўлюся нябачным істотам? Здаецца, я больш падобна да сваёй бабулі, чым падазравала.

— Прашу прабачэння, я зусім страціў навыкі пачціваасці, — прагаварыў незнаёмец і выйшаў, нарэшце, на свет. — Жыву як пустэльнік. Здзічэў. Хутка ўжо сам, як нямыш, буду шарахацца ад людзей. Вы з’явіліся надзвычай своечасова, — ён пачціва пакланіўся, — магчыма, заўтра я ўжо і не ўспомніў бы чалавечую гаворку...

Я ва ўсе вочы глядзела на яго. Першы чараўнік,

якога я бачыла жыўцом, а не ў кнізе казак! Ды і, шчыра кажучы, гэта быў першы мужчына, з якім я вось так проста гутарыла сам-насам. І гэта быў вельмі прывабны мужчына. Мабыць, ён сабаку з'еў у амаладжальных заговорах, таму што, не ведай я сапраўднага яго ўзросту, вырашыла б, што ён маладзейшы за мяне.

Як вядома, найвялікшы давер у людзей выклікае знешнасць паважнага дагледжанага мужчыны злёгка за пяцьдзясят. Сівізна, акуратная бародка, залатыя дужкі акулераў, кішэнны гадзіннік на ланцужку, чыстая і дарагая адзежа. Вядома, чараўнікі — асаблівыя людзі. Можна, ім зручней апранацца ў спічасты каўпак і мантыю, не прычэсваць бараду і вусы ды насіць у нагруднай кішэні некалькі скарпіёнаў. Але той, хто стаяў перада мной, не выглядаў ні рэспектабельным прафесарам, ні экстравагантным ведзьмаком. Больш за ўсё ён нагадваў студэнта, які прыехаў дадому на вакацыі. Манжэты выпацканы чарніламі, віхоры тырчаць ва ўсе бакі, бакенбарды густыя і доўгія, відавочна, адпушчаныя для самавітасці. Можна, гэта наогул не той, хто мне патрэбны?!

Нібы прачытаўшы мае думкі, ён страсянуў ускалманай шавялюрай:

— Дазвольце прадставіцца. Сэр Лемюэль Грымсвотн. Прашу прабачэння за мой жалосны выгляд! Запрацаваўся, ды і гасцей не чакаў.

Ён правёў рукой па шчацэ, мабыць, згадваючы, як даўно не галіўся. Потым зірнуў на мяне. У яго поглядзе я прачытала цікаўнасць і лёгкае здзіўленне. Вой-вой, зараз жа, па правілах прыстойнасці, павінна была прадставіцца я, а сама маўчу і гляджу на яго, як на дзіўнага звера ў заасадзе.

— Дэйсі Мэй, да ваших паслуг, — і я пачціва ўсміхнулася, чакаючы якой-небудзь рэакцыі на знаёмае імя. Але рэакцыі не было. Ён ветліва глядзеў на мяне, ча-

каючы працягу. Як жа так? Ён не памятае маю прабабулю? Ці ён не зразумеў, што я яе праўнучка? Так і ёсць. Выглядае молада, а звычкі дзядоўскія. Памяць — гэта не зморшчыны, яе так проста не паправіш.

— Чым магу быць карысны? — спытаў ён.

— Я шмат чула пра вас, — сказала я. Гэта было няпраўдай, але ж усе так кажуць, калі хочуць зрабіць прыемнае суразмоўцу. — Сэр Лемюэль, вы выдатна выглядаеце. Для вашых гадоў вы трымаецеся малайчынай!

Здзіўленне ў яго вачах узмацнілася.

— Не думаў, што ўсё так дрэнна, — і ён ізноў правёў рукой па шчоках. — Бяссонныя ночы за працай, зразумела, не вельмі карысныя для колеру твару...

— Так, так, — нібы кітайскі балванчык, заківала я. — Асабліва, калі гаворка ідзе пра такую тонкую і карпатлівую працу, як ваша!

Ён слухаў мяне моўчкі. А я марудзіла, не ведаючы, як прыступіць да галоўнага. Калі ён забыўся пра маю прабабулю, бестактоўна нагадваць, бо гэта намякне на яго дзіравую памяць. Ды і ліст, выходзіць, я прачытала чужы ліст, хай і незнарок, але паспрабуй прызнайся ў падобным...

Мабыць, мае думкі адлюстраваліся на твары: калі я нервуюся, заўсёды чырванее.

Сэр Лемюэль раптам падышоў да мяне зусім блізка і ўзяў маю руку ў свае далоні.

— Дэйсі, мілая, што з вамі здарылася?

Ад дабыні і спагады я заўсёды размякаю. Слёзы тут жа набеглі на вочы, і дрыготкім голасам, ледзь стрымліваючы рыданні, я прамармытала:

— Сэр Лемюэль, вы адзіны можаце мне дапамагчы...

Да таго моманту я і не падазравала, як моцна абрыдла мне маё жыццё. Многія людзі гадамі і дзесяцігод-

дзямі жывуць, прыкідваючыся перад іншымі і перад сабой, што ў іх усё добра, што гэта іх уласны выбар, што не так ужо і дрэнна быць адзінокім і нябачным, ці тоўстым і непрыгожым, ці бедным і хворым. У кожнага свой праклён, але не ў кожнага ёсць свой чараўнік, таму цяпер, атрымаўшы шанс на выратаванне, я трэслася як асінавы лісток.

Сэр Лемюэль ахвотна кіўнуў.

— Вядома, я дапамагу вам і зраблю ўсё, што ў маіх сілах, толькі скажыце, нарэшце, у якой дапамозе вы маеце патрэбу?

— Мая прабабуля... яна пісала вам пра мяне...

— Ваша прабабуля? Пісала? Верагодна, ліст згубіўся па дарозе, я яго не атрымліваў, — развёў рукамі ён. Не барака, зусім памяць адбіла.

— Не-не, — ласкава сказала я, імкнучыся не закрануць яго пачуцці, — ліст быў атрыманы вамі... але не цяпер... а шмат гадоў таму... Прыкладна трыццаць... ці дваццаць пяць... і вы напісалі прабабулі адказ...

— Трыццаць? Ці дваццаць пяць? — ён наморшчыў лоб.

— Мая прабабуля памерла дваццаць пяць гадоў таму, — кінула я.

— Спачуваю вам адшчырае душы. Але, верагодна, тут нейкая памылка. Я ніяк не мог перапісвацца з вашай прабабуляй дваццаць пяць гадоў таму. Справа ў тым...

— Не, вы проста забыліся! Так бывае ў старасці, — бестактоўна перабіла яго я, ліхаманкава намацваючы ў сакваяжы абрываек ліста, але натыкалася то на лаўравішнёвую пляшачку, то на яблыкі. — Чакайце, адну хвіліначку...

— Справа ў тым, — паўтарыў ён тонам, якім дарослыя звычайна размаўляюць з дзецьмі, — што дваццаць пяць гадоў таму мне было два гады, і я яшчэ не ўмеў пісаць.

Вось калі б вам казалі, што ўсё ваша астатняе жыццё на дварэ будзе ліць дождж і вы ніколі больш не ўбачыце сонца... Калі б вам казалі, што ўсё астатняе жыццё вы не атрымаеце ніводнага кавалачка шакаладу, а сілкавацца будзеце выключна варанымі цыбулінамі... Калі б паабяцалі вам тое, пра што вы марылі шмат гадоў, а потым паказалі б — і адразу аднялі... Напэўна, тады б вы таксама, як і я, без сіл апусціліся б на першае, што патрапілася (у маім выпадку гэта быў нейкі дэкаратыўны валун, парослы мохам), ледзь стрымліваючы слёзы. Якое гора, якое няшчасце, я знайшла адрас, прыехала, застала яго дома — а ён мала таго, што страціў памяць, дык яшчэ і зусім выжыў з розуму!

Але ўсё аказалася яшчэ горш.

Сэр Лемюэль Грымсвотн быў мёртвы.

— Мне здаецца, я здагадваюся, што ўвяло вас у зман, — сказаў ён разгублена. — Маё імя. Ведаеце, я не той, каго вы шукаеце. Я не сэр Лемюэль Грымсвотн. Дакладней, я сэр Лемюэль Грымсвотн, але не той. Я яго праўнук. Мяне і назвалі ў яго гонар гэтым недарэчным старадаўнім імем. А прадзед памёр вельмі даўно...

Я сядзела, агаломшаная гэтай весткай, а мой суразмоўца ўсё распавядаў і распавядаў пра тое, што прадзед адпісаў яму дом, што ён жыве тут адзін, імкнецца даглядаць сад, а вось прыбіраць не хапае часу, і таму ён пакінуў сабе два пакоі, а астатнія замкнуў, і там ужо, напэўна, пылу па калена...

Сэр Лемюэль Грымсвотн-малодшы, дазвольце мне называць яго так, аказаўся вельмі ветлівым і чулым маладым чалавекам. Ён не здолеў суцешыць мяне (ды і хто б здолеў?), але цярдліва дачакаўся, пакуль я апрытомнею, пасля чаго запрасіў у дом, напайў гарбатай, забаўляў гутаркамі пра надвор'е ды садоўні-

цтва і старанна прыкідваўся, што не заўважае майго забітага выгляду. А мне так хацелася плакаць!

Мая сястра Аліса, захлынаючыся слязьмі, толькі прыгажэ: скура свеціцца, становіцца ружовай, вочы робяцца з шэрых ярка-блакітнымі і блішчаць — залюбуешся. Я ж, паплакаўшы, больш за ўсё нагадваю вараны бурак. Звычайна мяне гэта мала турбавала, бо, нават калі б мой твар стаў фіялетавым у жоўты гарошак, усё адно б ніхто не заўважыў. Але цяпер сэр Лемюэль Грымсвотн-малодшы глядзеў на мяне так, быццам яму і праўда са мной цікава, і мне, як ніколі, хацелася быць калі не прыгожай, то хоць бы не агіднай. І я гераічна стрымала слёзы.

— Якое ў вас лёгкае вясновае імя, — сказаў ён, мабыць, спадзеючыся зрабіць мне прыемнае.

Ды ўжо ж, прыемней няма куды. Не ведаю, пра што думаў мой бацька, калі называў мяне Дэйсі Мэй. Майская кветачка. Рамоначак. Ведаю толькі, што палову вартавых сабак, як і дойных коз, у нашай акрузе клічуць роўна гэтак жа. Ідзеш па дарозе, а на абочыне твае цэзкі пасвяцца. Калі шпацыруеш па прадмесцях не адна, а з сёстрамі ды іх кавалерамі, то абавязкова якая-небудзь цётка зычна раўне на ўсю вуліцу: «Фані, ты падаіла Дэйсі Мэй?» ці з чужога двара данясецца зласлівае гырканне і вокрык: «Дэйсі Мэй, годзе ганяць курэй, а то зноў на ланцуг пасаджу!» Самыя выхаваныя і прыстойныя кавалеры Эмы, і тыя ў падобных выпадках не маглі стрымаць смяшок, скоса пазіраючы на мяне.

— Ваша імя таксама не са звычайных, — ветліва адказала я.

Ён чмыхнуў.

— Так, мае продкі верылі ў значнасць імёнаў. Славесная магія, ну, вы разумееце, — і ён зрабіў магічныя рухі рукамі. — Маё імя — гэта волаты, генералы і нават адзін вулкан.

Калі гарбата была дапіта, а твар мой вярнуўся ад надзвычайнай бледнасці да звыклага адцення жытняга блінчыка, сэр Лемюэль праводзіў мяне на гандлёвую вуліцу, а потым на станцыю, і я паспяхова прывезла дахаты пэндзлі з вавёрчынага хваста, адрэз ільнянога палатна, спецыі, прысмакі... і велізарны цяжкі камень на душы.

Калі не можаш змяніць сваё жыццё — прымі яго такім, якое яно ёсць. Трыццаць гадоў я жыла спакойна, змірыўшыся са сваёй доляй, разумеючы, што нічога не змяніць. У мяне добры характар, я заўсёды імкнуся вывернуць любую сітуацыю на добры бок. Але цяпер у майго жыцця з'явіліся два левыя бакі. Як ні круці — усе вузлы наверх...

Частка 6

Прайшоў тыдзень ці два. Я старанна цягала на душы свой каменьчык — ён не становіўся лягчэйшым, але паступова я прывыкла да яго. Сям'я нічога не заўважыла, бо я не дазваляла сабе рыдаць на людзях ці скардзіцца. Я раскладвала сукенкі для Эмы, давязвала апошнюю пару шкарпэтак з прабабуліных клубочкаў, дапамагала бабулі палоць градкі з морквай і сушыць на зіму кроп.

Яшчэ я пазіравала Алісе, якая раптам вырашыла стаць выбітным партрэтыстам. Не ведаю, як твары, а жытнія блінцы атрымліваліся ў яе нядрэнна. Гэта стала зразумела пасля першага ж майго партрэта, а ўсяго яна напісала іх пяць. Так, напісала, ніколі не кажыце мастаку, што ён «малое», вы рызыкуеце нанесці яму смяротную крыўду. Мастакі пішуць. Нават калі іх творы больш за ўсё нагадваюць пярэсты дыван, на які хтосьці перакуліў паднос з кавай, джэмам і яечняй, лепш памаўчыце і паківайце з глыбака-

думным выглядам, і тады вы застанецеся ў добрых сунках. Вам жа ўсё роўна, а чалавеку прыемна.

Неяк за сняданкам цётка Аўгуста праглядала пошту. Штодня яна атрымлівала мноства лістоў ад сябровак: гэта былі запрашэнні на каву, паштоўкі з паздаваннямі на воды, шматстаронкавыя апісанні нечых вяселляў і хрэсьбін, выкрайкі модных блузак, рэцэпты страў. Нікому, акрамя яе, лісты не прыходзілі, таму яна машынальна разрэзвала адзін канверт за другім, нават не паглядзеўшы на адрасата. І раптам дзесьці паміж аўсянкай і булачкай з маслам цётка Аўгуста сказала: «Вой!» — і мы ўсе паднялі галовы ад талерак.

— Дэйсі, ты не казалася мне, што чакаеш ліст, — сказала цётка Аўгуста абвінавачвальным тонам і працягнула мне адкрыты канверт. Не ведаю, паспела яна прачытаць увесь ліст цалкам ці толькі першыя радкі, але да канца сняданку яна раз-пораз праглядала на мяне з сумессю здзіўлення і дакору. Нават не ведаю, чым яна была незадаволеная больш: тым, што трапіла ў няёмкае становішча, прачытаўшы чужы ліст, тым, што яе падчарцы піша нейкі падазроны ананім, ці тым, што змест ліста быў загадкавым і незразумелым, а выхаванне не дазваляла цётцы накінуцца на мяне з пытаннямі. У такія моманты я выразна адчуваю, што я ёй не родная. З Алісы ці Эмы яна б усю душу вытрасла, не чакаючы канца сняданку.

«Мілая Дэйсі, — пісаў сэр Лемюэль Грымсвотн-малодшы, — прайшло ўжо шмат часу з моманту нашай сустрэчы, а я бесперастанку думаю пра вас. Учора я перабіраў сямейны архіў і знайшоў адну надзвычай цікавую паперку. Буду рады, калі вы наведаеце мяне ў любы зручны для вас час і азнаёміцеся з гэтым дакументам. Магчыма, у ім змяшчаецца менавіта тое, што вы шукаеце. Нямышы перадаюць прывітанне і махаюць лапкамі. Ваш пакорлівы слуга Л.»

Я перачытала ліст тройчы, потым успомніла пра астылюю гарбату. Усё сямейства глядзела на мяне. Вось так, дзякуючы сэру Лемюэлю-малодшаму, я стала крышачку бачнай.

Вядома, мне было да смерці цікава, што ж такое адшукаў у прадзедавых паперах сэр Лемюэль. Адрас злога чараўніка, які заваражыў мяне? Рэцэпт здабыцця бачнасці? Карту, на якой крыжыкам пазначана сакрэтнае месца, дзе закапана бутэлечка з патрэбным мне зеллем? А можа, фатаграфію прабабулі і прадзеда, дзе яны дружна паказваюць языкі і дражняцца?

Я ўзяла сябе ў рукі. Хопіць! Я больш не дазволю сабе адчуць надзею, каб потым ізноў не парэзаць рукі, збіраючы аскепкі пабітай мары. Гэтак па-мастацку разважаючы, я прыбрала ліст у скрыню з рукадзеллем і стала жыць далей. І толькі праз два тыдні, калі цётка Аўгуста з дочкамі паехала на нечы дзень нараджэння, я апавяціла бабулю, што адпраўляюся ў Млынавы Раўчук за пакупкамі. Я і праўда збіралася набыць трохі тасьмы і чарніл, так што зусім не хлусіла. Можа быць, і бабулі купіць чаго-небудзь? Шкіпінару, дзэгцевага мыла ці, магчыма, піва для смоўжавых пастак?

Бабуля пакруціла галавой.

— Я б не раіла табе звязвацца з гэтымі Грымсвотнамі, — сказала яна пахмурна. — Нічога добрага ты ад іх не дачакаешся.

Я прамаўчала. Тое, што бабуля не любіць Грымсвотна-старэйшага, я ўжо зразумела. Цяпер выявілася, што яе нелюбоў распаўсюджваецца на ўсё сямейства.

Сямейства ведзьмака. Цікава, можа, і праўнук зарабляе тым жа, проста мне не прызнаўся? Ды я ж і не пыталася...

Частка 7

У гэты раз я спачатку зрабіла пакупкі і на Самшытавай вуліцы з'явілася ўжо з пакункамі. Чым бліжэй падыходзіла да дому, тым больш гэта месца зноў здавалася мне знаёмым. Быццам я бывала тут шмат разоў.

Дзіўна, але сэр Лемюэль-малодшы сапраўды чакаў майго візіту. Чыста паголены, прычасаны, у свежай кашулі, ён сустрэў мяне ля брамкі і паведаміў, што ўбачыў маё набліжэнне ў падзорную трубу.

— Ледзь паспеў спусціцца з грушы! — сказаў ён радасна.

— З грушы? — перапытала я. У нашай сям'і ніхто не лазіць па дрэвах, і я крыху разгубілася, не разумеючы, жартуе ён ці гаворыць сур'ёзна.

— Ну так, — ён паказаў рукой у сад, — калі ўзлезці на верхнія галінкі, можна ўбачыць усю Самшытавую вуліцу і кавалачак Галоўнага праспекта. Наогул, я правяраў гняздо мазгаклюя, ці не вылупіліся яшчэ птушаняты, а заадно і прасторы акінуў вокам, прадзедаву трубу трэба час ад часу выводзіць пагуляць. Вы ішлі павольна. Напэўна, у вас цяжкія пакупкі ці каменьчык нацёр нагу?

Пакупкі былі няцяжкія, але не распавядаць жа яму пра мой каменьчык? Таму я прамаўчала і загадкава ўсміхнулася. Гэты ўрок я засвоіла з ранняга дзяцінства, калі дарослыя невыразна ўсміхаліся ў адказ на мае няёмкія пытанні.

— Я так рады, што вы знайшлі час і выбраліся ў дарогу, — казаў сэр Лемюэль-малодшы, адчыняючы перада мной парадныя дзверы. — Ведаеце, наша гутарка не выходзіла ў мяне з галавы. Каюся, я нават распавёў пра вас маёй матухне. Не, не хвалойцеся, — ускрыкнуў ён, заўважыўшы маё хваляванне, — я распавёў усё самае лепшае пра вас! І мая матухна сказала, што калі вы

шукалі прадзеда, то, відавочна, вам і праўда вельмі патрэбна дапамога. Я быў зусім немаўлём, калі прадзед памёр, і, на жаль, дрэнна яго памятаю, але мама распавяла мне шмат чаго. Ён дапамог столькім людзям! Пагалоска пра яго чароўныя зеллі разышлася далёка па краіне, і амаль кожны дзень да яго прыязджалі людзі і казалі так жа, як і вы: «Сэр Лемюэль, толькі вы можаце мне дапамагчы!» І ён дапамагаў! Мама нават паказала мне кнігу з падзякамі.

Яго вочы гарэлі.

— Хацеў бы я прыносіць столькі добра, колькі мой прадзед, — сказаў ён з пачуццём.

— Вы казалі пра нейкую важную паперу, — нагадала я. Мне не цяпелася стаць адной з тых, каму дапамог сэр Грымсвотн-старэйшы. Я нават ведала, якую падзяку пакінула б у той кнізе. «Рабіць добра нават пасля сваёй смерці — ці не гэта сапраўднае чараўніцтва?!»

— Так! — Лемюэль пляснуў сябе па лбе. — Прабачце, Дэйсі, я жудасна рассяяны. Вось учора я выліў малако ў цукарніцу, размяшаў і выпіў палову, перш чым адчуў, што ў маёй ранішняй кавы нейкі дзіўны смак...

— Чым жа вы былі так захоплены ў гэты момант? — не стрымалася я.

— Ды быў заняты сім-тым, — унікліва адказаў ён і, быццам не жадаючы працягваць гутарку, выйшаў з пакоя, але неўзабаве вярнуўся, трымаючы ў руках канверт.

— Вось ліст, пра які я вам паведаміў. Я не чытаў яго. Думаю, гэта было адрасавана вашай прабабулі, але не адпраўлена па нейкіх прычынах...

На канверце ўжо знаёмым мне вытанчаным дробным почыркам было выведзена: «Дэйсі Мэй». Так, мяне назвалі ў гонар прабабулі. Спадзяюся, ёй гэта было прыемна. Лягчэй змірыцца з дурасцю ўласнага імя, калі ведаеш, што яно пацешыла кагосьці.

«Мілая Дэйсі, — пісаў сэр Лемюэль-старэйшы, — у мяне з галавы не выходзіць твая маленькая праўнучка. Мне здаецца, ты залішне драматызуеш, тысячы людзей жывуць з падобнай «праблемай» (бачыш, я нават узяў гэта слова ў двукоссі) і жывуць шчасліва, прымаючы сваю асаблівасць не як пакаранне, а як цудоўны дар, які адрознівае іх ад іншых. Канешне, любым дарам трэба ўмець распарадзіцца. І калі ты лічыш, што для тваёй праўнучкі будзе лепш стаць звычайнай, як усе, — я паспрабую ёй дапамагчы. Няўпэўнены, праўда, што яна сама папрасіла б у мяне дапамогі, але яна яшчэ надта малая, каб зразумець нешта сур'ёзнае пра сябе, сваю знешнасць і сваё жыццё. Дык вось, Дэйсі, я перакапаў свае старыя кнігі і ў «Самых дзейных сродках» знайшоў тое, што трэба, на старонцы 87. Рэцэпт пісаць табе не буду, бо, як ты ведаеш, ніколі не дзялюся сакрэтамі свайго майстэрства, асцерагаючыся паштовых шпіёнаў. Да таго ж ты сама ў хатніх умовах не зробіш гэтае зелле. Да твайго наступнага візіту яно будзе гатова, і я прыхаваю яго ў тую патаемную шуфляду сакрэтнака, якую паказваў табе ў мінулы раз. Калі цяпер хтосьці іншы чытае гэты ліст, ён будзе вельмі азадачаны. Таму што знайсці патаемную шуфляду ў сакрэтніку — гэта проста, а вось знайсці сакрэтнік у маім доме — значна больш складана. Магчыма, усе гэтыя засцярогі залішнія, але я менш за ўсё хачу, каб мае кнігі і сшыткі з рэцэптурай, таямніцамі і хітрасцямі майго рамяства патрапілі ў чужыя рукі. Я люблю сваю справу, гэта сапраўднае мастацтва. Іншыя ж проста спрабуюць нажыцца, усяляючы ў людзей надзею і абяцаючы ім цуды да нябёсаў і чароўныя ператварэнні за адну ноч. Зрэшты, усё гэта старэчае бурчанне ты чула тысячу разоў, не буду цябе стамляць. Прывітанне ад завяртушак, яны нудзяцца, бо даўно ніхто іх не чухаў за вушкам. Твой пакорлівы слуга Л.»

Праўнук і прадзед заканчвалі свае лісты аднолькава, і гэта выклікала ў мяне ўсмешку, хоць у астатнім усміхацца не было падстаў.

Стары чараўнік збольшага меў рацыю: любую ўласцівасць свайго характару можна, умеючы, зрабіць як страшэннай заганай, так і адметнай асаблівасцю, разыначкай, рыскай, што па-майстэрску завяршае партрэт. Мая цётка Аўгуста ніколі не магла адрозніць вяз ад ясеня, ляўконію ад петуніі і не саромелася, наадварот, заяўляла пагардліва, што яна не садоўнік, каб разбірацца ва ўсёй гэтай пятрушцы.

Пры бабулі яна, вядома, не выказвалася, пакідаючы свае разважанні для сябровак. Бабуля, у сваю чаргу, ганарылася тым, што ніколі не насіла туфлі на абцасах і за ўсё жыццё ні разу не нафарбавала вусны ці вейкі, бо лічыла гэта дурасцю і разбэшчанасцю. Вядома, яна пазбягала казаць так пры цётцы Аўгусте і яе гасцях, якія з захапленнем абмяркоўвалі модныя навінкі, туш без камячкоў ці памаду, якая не пакідае слядоў. Кожнаму сваё. Эма выхвалялася тым, што ледзь-ледзь прачытала тры кнігі са школьнай праграмы. Аліса пры кожным выпадку распавядала, як спаліла патэльню з яечняй і сапсавала вараную бульбу, ператварыўшы яе ў смажаную.

Магчыма, і мне варта было б знайсці нешта выдатнае ці, прынамсі, смешнае ў сваім жыцці. Але я кручу так і гэтак маю нябачнасць, углядаюся дапытліва — і не магу заўважыць нічога добрага. І калі б сэр Лемюэль Грымсвотн-старэйшы спытаў мяне, ці хачу я стаць такой, як усе, я запляскала б у ладкі і закрычала насуперак усім добрым манерам: «Так, ТАК!!!»

— Усё ў парадку? — асцярожна спытаў сэр Лемюэль-малодшы, калі я адарвала вочы ад ліста і прынялася недалікатна азірацца па баках, разглядаючы мэблю ў гасцінай. Вядома, чароўнаму эліксіру ўжо шмат га-

доў, але калі корак прыкруцілі шчыльна, то чараўніцтва магло і не вытхнуцца...

— Сэр Лемюэль, — прагаварыла я бездапаможна, — вы выпадкова не бачылі ў гэтым доме сакрэтнік?

Наступныя тры гадзіны мы патрацілі на пошукі. Дом Грымсвотна-старэйшага быў быццам бы і невялікім, але вельмі змястоўным. Мы прачасалі абодва паверхі, гарышча і вінны склеп, прастукалі сцены, але патаемнага пакоя не знайшлося. Мы адшукалі вазоны з засохлымі фікусамі, пастку з зацвілым сырам, нядрэнныя запасы тытуню і калекцыю курыльных люлек. Знайшлі на падлозе ў бібліятэцы сляды невядомых звяроў, можа, нават тых самых завяртушак, пра якіх згадвалася ў лісце. Мы запэцкаліся ў пыле і разачхаліся як чэрці, ледзь не праваліліся ў падмосце, неяк неўзаметку перайшлі на ты, і я перастала зваць Лемюэля сэрам, а ён замест «мілая Дэйсі» стаў казаць «Дэйсі, мілая», што чамусьці гучала зусім па-іншаму. І ўсё было б добра, вось толькі сакрэтнік мы так і не знайшлі.

Лемюэль быў цудоўна выхаваны. Ён не пытаў мяне, што я шукаю. Ён не чытаў ліст, адрасаваны маёй прабабулі, і не выпытваў, пра што там гаворка. Ён проста спрабаваў дапамагчы мне, як мог, хоць іншы на яго месцы даўно палічыў бы мяне вар'яткай і выставіў прэч з дому. Але толькі не Лемюэль. Прызнаюся вам, часам ён так жаласліва глядзеў на мяне, што мне бачылася ў яго поглядзе нешта большае, чым спачуванне да непрыгожай і немаладой дзяўчыны, якая шукае незразумела што. З іншага боку, можа, ён проста меркаваў, ці будзе прыстойным парэкамендаваць мне талковага псіхіятра, ці талковы псіхіятр мне, бесталковай, нічым не дапаможа? Якое шчасце, што я не ўмею чытаць думкі, бо, баюся, я не прачытала б пра сябе нічога добрага.

Частка 8

Я паехала дадому засмучаная. А праз два дні зноў атрымала ліст. Гэтым разам цётка ўручыла мне яго яшчэ да сняданку, і ён не быў разрэзаны.

«Дэйсі, спяшаюся падзяліцца з табой радаснымі навінамі! — пісаў мой пакорлівы слуга Л. паспешным почыркам, так не падобным да акуратнага почырку яго прадзеда. — Я распытаў матухну, і яна ўзгадала, што сакрэтнік у прадзедавым доме быў, і, ты ўяўляеш сабе, быў нават патаемны пакой. Мы з табой прашляпілі яго, хоць пра яго ведалі ўсе родныя, туды ўпотаі хадзілі курыць мае дзядзькі і бацька, калі былі ў юным узросце, а мая цётка Генрыета, хто б мог падумаць, нават цалавалася там з адным кавалерам, калі яшчэ вучылася ў школе. Менавіта там на гнутых ножках стаяў сакрэтнік з чырвонага дрэва ў стылі барока, прадзед часта пісаў за ім лісты. Дык вось, пасля яго смерці дом адышоў мне, як самаму многаабячваючаму спадкаемцу па мужчынскай лініі, а астатнім сваякам было дазволена ўзяць любую рэч на памяць. І яны не разменьваліся на дробязі! Сакрэтнік павезла да сябе цётка Мод. Ні пра якую патаемную шуфляду матухна мне не сказала, а яна абавязкова распавяла б, калі б ведала, з чаго я раблю выснову: шуфляда ўсё яшчэ захоўвае сваю таямніцу. Цётка Мод жыве ў Млынавым Раўчуку, і я ўваходжу ў лік яе любімчыкаў, таму мы зможам нанесці ёй візіт у любы зручны для цябе дзень без папярэдняй дамоўленасці. Цётка цяжкая на нагу і не ездзіць па гасцях, а прымае іх у сябе. Прыезджай, мне не церпіцца вытрыбушыць сакрэтнік і даведацца нарэшце пра тваю страшную таямніцу».

Чытаючы ліст, з гэтымі доўгімі таропкімі фразамі і незлічонымі коскамі, я нібы чула паспешлівы голас

Лема. Спадкаемцы, цётачкі, таямніцы, — з якой цікаўнасцю ён разведваў уласную сямейную гісторыю, і якімі пацешнымі падрабязнасцямі была яна поўная. Я не стрымала ўсмешкі, і гэта ўсмешка, напэўна, дала нагоду маёй цётцы і сёстрам пляткарыць пра мне. «Мая падчарка атрымлівае лісты ад невядомага нам мужчыны з іншага горада», — выдатная тэма для плёткаў, калі б не кідала цень на ўсё сямейства. Я была ўжо занадта дарослай для выхаваўчых гутарак, таму цётка з маўклівым неўхваленнем назірала, як я збягаю ўніз па сходах і, не лічачы патрэбным больш прыкідвацца, паведамляю ўсім, што еду ў Млынавы Раўчук па важных справах. Прызнаюся шчыра, я цешылася не толькі таму, што таямнічае зелле вось-вось зробіць мяне бачнай і прыкметнай, але і таму, што зноў убачу Лемюэля. Слова гонару, ён таксама быў рады мяне бачыць, сустрэў на аўтобуснай станцыі, і мы адразу адправіліся да цётчкі Мод.

Цётка Мод аказалася ветлівай карпулентнай дамай нявызначанага ўзросту. Вы заўважалі, што худыя жанчыны ў старасці пакрываюцца сетачкай маршчын, як старадаўнія кітайскія вазы, а поўныя застаюцца пры гладкай скуры, як туга набітыя пухам падушачкі? Цётка Мод уся складалася з падушачак, вобразна кажучы, і яе дом быў увесь у падушачках. Калі б існавалі вымяральнікі ўтульнасці, што ацэньвалі б інтэр'ер паводле ступені напоўненасці котачкамі, ружачкамі, рушачкамі, то ў доме цётчкі Мод такой утульнамерашалей бы, зашкаліў і назаўжды сапсаваўся. Але, увогуле, кароткачасовы візіт да гэтай дамы не мог нанесці сур'ёзнай шкоды чалавеку са здаровай псіхікай.

Цётка сустрэла нас гарачымі абдымкамі. Пахла ад яе таксама, як ад утульнай і старадаўняй канапавай падушачкі — трохі кававым зернем, трохі зляжалай тканінай, трохі кніжным пылам, і да ўсяго гэта-